

STICHTING KERKCONCERTEN BOXTEL

Orgelconcert

door

Theod van den Aker

zondag 12 september 2010

aanvang 20.15 uur

St.Petruskerk Boxtel

Programma

1. Magnificat Primi Toni BuxWV 203

D. Buxtehude (1637- 1707)

Na aanvankelijk organist te zijn geweest in Helsingborg en Helsingør werd Dietrich Buxtehude in 1668 benoemd tot organist van de Marienkirche in Lübeck als opvolger van Franz Tunder. Hij is vooral bekend geworden als componist van orgelmuziek. Daarnaast liet hij een even indrukwekkende hoeveelheid geestelijke vocale muziek na, in een tijd waarin de protestantse kerkcantate in volle ontwikkeling was.

De orgelkunst van Buxtehude vormt een belangrijke mijlpaal in de ontwikkeling van de orgelcompositie-technieken, zoals die zich vanuit onze eigen Jan Pieterszoon Sweelinck (1562-1621), via diens Noordduitse leerlingen (o.a. Scheidt en Scheidemann) tot een geheel eigen identiteit en klankidoom ontwikkeld hebben. Vormen als koraalbewerking, koraalvariatie, preludium en fuga enz. worden door Buxtehude tot een zeer bijzonder niveau verheven, waarbij de klare objectiviteit van zijn voorgangers plaats maakt voor een geheel eigen subjectieve aanpak, met een sterke beïnvloeding door de Latijnse Ars Retorica. Zijn werken worden gekenmerkt door een volmaakte beheersing van het contrapunt, een enorme inventiviteit aan nieuwe muzikale ideeën en een grenzeloze fantasie, vaak grillig van karakter en in staat alle mogelijke Affekten (stemmingen) weer te geven. Dit alles gecombineerd met een sterk virtuoos element, waarbij de technieken van het orgelspel steeds verder worden ontwikkeld en met name de pedaaltechniek geheel nieuwe impulsen krijgt.

In het nu te spelen werk worden de verschillende verzen van het Gregoriaanse Magnificat een voor een contrapuntisch uitgewerkt.

2. "Vater unser im Himmelreich" à 2 Claviers et Pedal

G. Böhm (1661-1733)

Georg Böhm was organist van de Johanneskerk te Lüneburg. Als componist is hij sterk beïnvloed door Buxtehude en Reinken, alsmede door de Franse meesters, wier muziek veelvuldig werd uitgevoerd aan het hof van Celle.

De koraalkunst van Böhm munt uit door een verfijnde poëtische benadering van de melodie, een grote harmonische rijkdom en een volledige beheersing van het contrapunt.

In dit werk ligt de "Vater unser"-melodie als cantus firmus uitkomend en fraai gecoloreerd in de bovenstem. Twee middenstemmen zorgen voor een rijk gevarieerd harmonisch tegenspel, terwijl de bas dit alles ondersteunt met een ostinate achtsten-beweging.

3. Praeludium en Fuga in c-moll BWV 546

J.S. Bach (1685-1750)

Het Praeludium, daterend uit een van van Bach's rijpste periodes in Leipzig (1730), is een monumentaal opgezet orgelplenum, groots van architectuur, dramatisch van karakter en boeiend door een rijke afwisseling in de beweging. Het werk is gebaseerd op twee thematische gegevens.

Het eerste (A) wordt gekenmerkt door een exclamatorische dialoog tussen twee driestemmige koren en daarop aansluitende brede accoordformaties, welke opgenomen zijn in een stuwende beweging van achtsten en triolen-achtsten. Het tweede gegeven (B) is fugatisch van karakter: aan de basis hiervan staat een in lange noten opwaarts gaand thema, dat onmiddellijk een levendige triolenlijn als vast contra-subject met zich meekrijgt.

Nadat de twee gegevens zich op gelijkwaardige wijze na elkaar hebben geëxponeerd gaan zij een fel retorisch dispuut met elkaar aan, een strijd om het leiderschap. Aanvankelijk lijkt B te winnen, maar de invloed van A wordt na een eerste terugval steeds sterker. Aan het eind van het werk keert het volledige A-blok weer terug in de hoofdtoonsoort en treedt als glorieus overwinnaar uit de strijd tevoorschijn.

De Fuga, die dateert uit 1716, begint met de expositie van een ernstig, bewogen thema, waarin de verminderde drieklank een tragische werking heeft. Na een eerste afsluiting volgt de opzet van een tweede gegeven, dat bewegelijker en lichter van aard is. Tenslotte komt het eerste thema terug, nu gecombineerd met het tweede. Het geheel leidt naar een grootse, dramatische climax.

4. Deuxième Choral en si mineur

C. Franck (1822-1890)

Dit werk is het tweede van de "Trois Chorals", drie orgelkoralen die Franck in de zomer van 1890, twee maanden voor zijn dood, componeerde; ze vormen het laatste opus van de meester. In tegenstelling tot de oude barokmeesters, die een bestaande koraalmelodie als basis voor een compositie namen, maakte Franck een geheel nieuw koraalthema en werkte dit uit tot een omvangrijke compositie. In dit tweede Choral bereikt de componist het toppunt van zijn mystieke aanleg. Alles is hier meditatief, ingetogen-biddend en mystiek beschouwend, waartoe ook Francks geliefde toonsoort b kleine terts bijdraagt.

Het koraalthema, dat meteen aan het begin als een gesluisde gestalte geëxposeerd wordt in de diepste lagen van het orgel (met zachte registers van het pedaal), ontwikkelt zich via oude barokvormen als passacaglia (in het begin) en fuga (verderop) en via fantasie-achtige guirlandes tot een groot symfonisch variatiewerk.

Doordat de koraalmelodie in de loop van het stuk gecombineerd wordt met een tegenthema ontstaat tegen het einde nog een element van strijd, die zijn hoogtepunt bereikt in het met vol orgel gespeelde koraalthema. Onmiddellijk daarop volgt echter een diepe ontspanning in de bevrijdende rust van B majeur.

The van den Aker

werd geboren in 1954 te Boxtel. In 1979 behaalde hij het artsexamen en sinds 1985 is hij als huisarts gevestigd te Best.

Hij beoefent de muziek en het orgelspel louter amateuristisch. Tot 1985 volgde hij orgellessen bij Joop Felix, Louis Toebosch en Kees van Houten.

In 1973 en 1974 werd hij winnaar van het Brabants orgelconcours voor amateurs te Boxtel. In 1974 won hij het PAN orgelconcours te Nijmegen en in 1975 het Domstad Orgelconcours te Utrecht.

The van den Aker is als organist verbonden aan de H. Hartkerk te Boxtel.